

VIII. Bölüm

LUDOVICO ARIOSTO

Yaşamı ve kişiliği

Rönesans'ın en büyük ozanı Ludovico Ariosto'dur. Ozan ömrünü onu sevdiği kentten, dostlarından, aile yöresinden, alışkanlıklarından fazla uzaklaştırmayacak sakin bir ortam arayışı içinde geçirmiş, sevdiği ozanların yapıtlarıyla, kendi düş gücü ve dizeleriyle başbaşa kalabilmeyi herşeyden üstün tutmuştur. Ancak yaşamı böyle bir amaca ulaşmasını engelleyen tersliklerle dolu oldu. Yazar 1474'de Reggio Emilia'da doğdu. Este hanedanının hizmetinde bir soylu olan babası o kentte kale muhafızı olarak bulunuyordu. On yaşında iken ailesi Ferrara'ya taşındı. Babası Ludovico'nun hukuk öğrenimi yapmasını istiyordu, oysa onun şiir ve edebiyata merakı vardı. Latinceyi iyi öğrendi. Latin ozanlarından özellikle Horatius'u çok beğenirdi. 1500 yılında babası genç yaşta ölünce oldukça kalabalık olan ailenin (yazarın 5 kızkardeşi, 4 oğlan kardeşi vardı) geçimini sağlamak işi, kardeşlerin en büyüğü oluşu nedeniyle, Ludovico'nun omuzlarına yüklendi. Böylece, 1489-1494 yılları arasında babasının isteğine uyarak yaptığı hukuk öğreniminin ardından kendini adadığı ve altı yıl boyunca büyük bir tutku ile sürdürdüğü edebiyat çalışmalarına ara vermek zorunda kaldı. Ludovico ailenin gereksinimlerini karşılamak, kızlara çeyiz vermek, erkek kardeşlerine meslek kazandırmak zorundaydı. O yıllarda karşılaştığı yaşam güçlüklerini *Satire*'de dile getirecektir. Aileye bir gelir kaynağı bulmak amacıyla 1503'de Ferrara dukası I. Alfonso'nun kardeşi kardinal Ippolito d'Este'nin hizmetine girmek zorunda kaldı. O andan itibaren de onda huzur denen şey kalmadı. Aslında kardinal Ariosto'nun şiir çalışmalarına fazla ilgi duymuyordu, onu saray içinde ve dışında çeşitli işlerde kullandı. Seyahatlerinde onu da birlikte götürüyor, Ludovico'nun büyük yorgunluklara katlanmasına, hiç de hoş olmayan tehlikelerle karşılaşmasına neden oluyordu. Örneğin 1509'da Ferrara'yı tehdit eden Venediklilere karşı yapılan savaşa onunla birlikte katıldı. Birçok kez elçi olarak papaya gitti. X. Leone papa seçildiğinde Ludovico mizacına ve çalışmalarına daha uygun, daha sakin bir iş bulmayı umduysa da başaramadı. Papa seçilmeden önce Ariosto'nun dostu ve hayranı görünen Giovanni dei Medici 1513'de Roma'da ziyaretine giden Ozana soğuk davrandı. Ludovico daha dört yıl kardinale hizmet etmek zorunda kaldı. 1517'de Ippolito Buda piskoposluğuna atanınca Ariosto'nun da kendisiyle birlikte Macaristan'a gitmesini istedi. Bu teklif ikisi arasında oldukça şiddetli bir anlaşmazlığın doğmasına yol açtı ve Ozan işinden ayrıldı. Taşlamalarından birinde – ki kardinal ile birlikte giden kardeşi Alessandro'ya ve Ippolito'nun sekreteri Ludovico di Bagno'ya hitaben yazılmıştır – işinden ayrılışının nedenlerini açıklar. Görünüşte taşlama

kardinalle karşı bir suçlama niteliğindedir; ama gerçekte kendini savunma çabasının ürünüdür. Zayıflığını, aile yaşamının küçük alışkanlıklarına bağlılığını, Alessandra Benucci'ye olan sevgisini, ondan kopmak istemediğini öne sürerek kendini haklı göstermeye çalışır. (Tito Strozzi'nin dul eşi Alessandra'yı Ariosto 1513'de tanımış, onunla 1527'de – Kilisenin kendisine yapmakta olduğu yardımı yitirmemek amacıyla – gizlice evlenmişti.) Ne var ki kardinalin zulmünden kurtulan Ludovico bu kez duka Alfonso'nun boyunduruğu altına girdi. Başlangıçta dukaya hizmet etmek daha kolay gibi göründü: onu yorucu yolculuklara sürüklemiyor, evinden uzaklaşmak zorunda bırakmıyordu. Ama yıllar geçtikçe bu görev ilkinden daha berbat geldi ona. Alfonso 1522'de Ariosto'yu vali olarak Garfagnana'ya gönderdi. Modena ve Lucca illeri arasında bulunan Garfagnana o zamanlar Appenninlerin en yabani yöresi idi: haydutlarla dolu idi; yerel yöneticilerin anlaşmazlıkları yüzünden gürültü patırtı hiç eksik olmazdı. Kısa bir süre önce Este hanedanının yönetimine geçmişti. Ariosto ile dukanın birbirlerine yazdıkları mektuplardan Ozanın dürtüst ve başarılı bir yönetim sağladığı anlaşılıyor. Ancak huzur ve sükun aradığından üç yıl sonra Ferrara'ya döndü. Ozan bu yılları yaşamının en acı yılları adeta sürgün dönemi olarak nitelemiştir. Ömrünün son yıllarını Alessandra ve oğlu Virginio ile birlikte sakin bir yaşam sürerek geçirebildi. 1533'de öldü. Hernekadar göze gelir büyük olaylar bulunmasa da Ariosto'nun yaşamı, görüldüğü gibi, bunalımlı, sıkıntılı geçmiştir. Yazar sakin, mütevazî, aile sevgisiyle dolu, şiir ve edebiyata adanmış bir yaşam ülküsüne daima bağlı kaldı. Bu onun bilinçli olarak yaptığı bir seçimdi; tembelliğe, ortahalliliğe boyun eğme, faal yaşamdan kaçınma anlamı taşımaz. Ariosto ölçülü ve sağgörülü bir insandı, gerçekçi bir yaşam duygusuna sahipti. Olanaksız ihtirasları frenlemeye, ateşli tutkuları yumuşatmaya, içsel denge ve ölçü duygusunun egemen olduğu bir yaşam ülküsü geliştirmeye eğilimi vardı. Akıllıca izlediği bu yol sayesinde Ariosto kendi zamanını ve insan doğasını yakından araştırmak için olumlu ya da olumsuz her durumdan yararlanmıştı. Çağdaşları olan Machiavelli ve Guicciardini gibi o da kaderin insanoğlunu koyduğu her yerde, ister güçlüler, ister güçsüzler arasında, ister köyde, ister kentte, ister sarayda, ister çarşı pazarda yaşansın, ister sulh ve huzur içinde ister savaşın dehşeti içinde gün geçirilsin dünyayı tanımının her zaman mümkün olabileceğini biliyordu. Bu nedenle de hayranlık uyandıran bir uyum sağlama gücü gösteriyordu. Ondaki bu güç yanlış anlaşılabilir, karakter zayıflığı gibi yorumlanmıştır. Oysa Ariosto'nun Garfagnana valisi olarak karşılaştığı o olumsuz koşullara dayanmasına yardım eden bu güç olmuştur. Yazarın insan yaşamının tüm yönlerine derin ilgisi vardı. İnsanı her türlü faaliyetlerinde, günlük ilişkilerinde, en gizli duygular ve içgüdüleri içinde göz önünde tutmuştur. Böylece yaşamın anlamına varmaya çalışmıştır. Ariosto'nun insan anlayışının merkezinde bu dünya ya-

şanı vardır. Ozanın insana, insan onuruna saygısı, insanın aklı ile olaylara egemen olabileceğine güveni vardır. O, Rönesans kültür ve uygarlığındaki yerini bu anlayışına borçludur. Ariosto'nun sarayla ilişkisini de onun yaşam anlayışı yönünden değerlendirmek gerekir. Bu ilişki hem sevgiyi, hem de nefreti içerir. Aydın bir kişi olarak Ariosto'nun saraya karşı bir suçlama ve başkaldırı tutumu içinde olduğu sanılmamalıdır. Saraydaki dedikoduları, ikiyüzlülükleri, kıskançlıkları betimlerken onun sarayın gerçek yüzünü sergilemek istediği de düşünülmemelidir. Gerçekte saray Ariosto'nun sevdiği düşünsel değerleri barındıran topluluğu ile Yazara çekici geliyordu. Onun edebi yapıtlarının hitap edebileceği biricik topluluk ancak o topluluk olabilirdi. Hatta bir mektubunda ünlü başyapıtını bile "kibar ruhlu bay ve bayanları eğlendirmek için" kaleme aldığına değinir. Diğer yandan insanoğlunun gerçek değerlerinin (duygunun, düşüncenin, güzelliğin) yerini sahte değerlerin (şan, şöhret ve zenginliğin) almasından ötürü de sarayı yeriyordu. Kısacası Ariosto Hümanizmin ve Rönesansın öğretisini çok iyi tanıyordu: insanoğlunun duygularını saygı ve anlayışla karşılama, duygulara egemen olmaya ve aralarında uyum sağlamaya yarayan akla ve muhakeme gücüne değer verme v.b. Ariosto'nun yergisi ya da polemigi çevresindeki toplumun kötü yönlerine – örneğin zenginlik arzusu, aşırı ihtiras, lüks düşkünlüğü, mevki hırsı, görevlerin para ile satılması v.b. – karşıdır. Bazı eleştirmenler hernekadar göze çarpmasa da onun tutumunun Machiavelli'ninki kadar bilinçli olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Küçük yapıtları

Ariosto'nun küçük yapıtları arasında onun Latince ve İtalyanca şiirlerini, komedilerini ve taşlamalarını hatırlamak gerekir. *Carmina* adı altında toplanmış olan Latince şiirleri çeşitli türde (ode, elegia, epigramma) yazılmış olup 70 dolayındadır. Ariosto'nun gerçek yaşam ve üslup ustaları saydığı klasik Latin ozanları örnek alınarak yazılmış olup şiirsel açıdan fazla değerleri yoktur; birer edebiyat alıştırmaları olmaktan öteye geçemezler. *Rime* adı altında toplanmış olan İtalyanca şiirleri de çeşitli türdendir (canzone, sonetto v.b). Büyük bir kısmında Ozan Alessandra'ya olan sevgisini dile getirir. Tüm XVI. yüzyıl ozanlarında olduğu gibi Ariosto'da da Petrarca'nın etkileri vardır; ancak onun şiirlerinde farklı bir ruh sezilir. Petrarca'da gözlemlediğimiz kendi içine bakışı Ariosto'da göremeyiz. Ariosto'nun zamanında Latin komedi yazarları Plautus ve Terentius'un yapıtları çok beğeniliyor, İtalyanca çevirileri sık sık oynanıyordu. Ariosto Latin komedi yazarlarını taklit ederek orijinal komediler yazmayı düşündü. Böylece İtalyanca olarak tiyatro yapıtları veren ilk kişi oldu. Ariosto'nun komedileri gerçekte bir gün sürmesi ve aynı bir yerde gelişmesi gereken bir olayı işlerler; yani onun komedi-